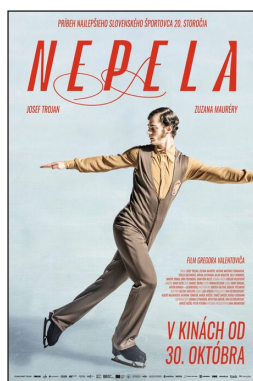

Sen verzus povinnosť v čase studenej vojny: komparatívna recenzia filmov *Nepela* (2025) a *Šampión* (2026)

Prelom rokov 2025/2026 priniesol na plátna slovenských kín v krátkom časovom rozstupe dva filmy o významnej športovej osobnosti československej socialistickej éry – krasokorčuliarovi Ondrejovi Nepelovi. Možno práve vďaka nim začali mnohí (pravdepodobne, ale nie nevyhnutne z mladších ročníkov) reflektovať toto meno v širších súvislostiach, než je len názov bratislavského zimného štadiónu. V československej koprodukcii svoje dielo predstavili režiséri Gregor Valentovič (*Nepela*, 2025) a Jakub Červenka (*Šampión*, 2026). Obe krajiny majú v kontexte spoločnej histórie 20. storočia osobitý postoj k filmom zachytávajúcim obdobie socializmu tak zo strany hercov, ako aj z diváckej percepcie a daný typ

filmov zvyčajne patrí medzi tie obľúbenejšie z domácej produkcie. Konštatujú tak napr. výskumy J. Pinkasa zamerané na analýzu mediálnej pamäti a modelov spomínania na normalizáciu zhrnuté v rovnomennej monografii¹ či iné diela autorov sústreďujúcich sa na výskum tohto „žánru“, ktorý nestráca na popularite.²

1 PINKAS, Jaroslav. *Jak vzpomínáme na normalizaci. Obrazy normalizační společnosti ve filmu*. Praha: Karolinum, Ústav pro studium totalitních režimů, 2020. 236 s.

Osobnosť Ondreja Nepelu (1951 – 1989), hlavného protagonistu a oficiálne najlepšieho československého športovca 20. storočia, je omnoho komplexnejšia, než ako je možné zobrazíť ju na plátne. Podobne, ako iné biografické snímky v posledných rokoch, ani tieto sa nesnažia zmapovať život hlavného hrdinu v jeho komplexnosti a ucelenosti. Naopak, približujú konkrétny okamih, na ktorom demonštrujú osobný a spoločenský rozmer i konflikt, ktorý sa u Nepelu odohrával.³ Na otázku, kto bol Ondrej Nepela, možno odpovedať rôzne. Po športovej stránke to bol československý krasokorčuliar, olympijský víťaz (1972, Sapporo), trojnásobný majster sveta (1971, 1972, 1973) a päťnásobný majster Európy (1969, 1970, 1971, 1972, 1973).⁴ Jeho životu sa v dvoch vydaniach venovala monografia Evy Bacigalovej,⁵ slúžiaca ako predloha filmového spracovania z roku 2025. Na základe nej možno stručne konštatovať niekoľko faktov zo života Ondreja Nepelu do prelomového roku 1973, ktorý sa stal kľúčovým momentom oboch filmových spracovaní.

Pod vedením trénerky rakúskeho pôvodu Hildy Múdrej korčuľoval od siedmich rokov ako člen krasokorčuliarskeho oddielu Slovan Bratislava. Pochádzal z obyčajných pomerov – otec bol šofér a mama žena v domácnosti. Profesionálny šport v období socializmu neexistoval, aj vrcholový športovec mal iba amatérsku kariéru a chodil do školy či do zamestnania. Ondrej Nepela reprezentoval krajinu popri riadnej školskej dochádzke a s pojmom individuálny študijný plán sa po prvýkrát stretol až na Právnickej fakulte Univerzity Komenského, keď niekoľkokrát štúdium prerušil z reprezentačných dôvodov. Žil v Bratislave, kde rodina dostala štátny byt ako odmenu za reprezentáciu, ale vďaka korčuľiam precestoval svet ešte skôr, ako

- 2 Pozri napr. PINKAS, Jaroslav. Filmové obrazy „normalizace“. Dostupné online: https://www.dejepis21.cz/userfiles/tiny_uploads/metodika_film/DvF-kap2.4.pdf [cit. dňa 4. 8. 2026] alebo KOPAL, Petr (ed.). *Film a dejiny IV. – Normalizace*. Praha: Casablanca, 2014. 664 s. (konkrétne príspevky R. Hladíka, J. Pinkasa a K. Činátla v kapitole Dnešní obrazy normalizace).
- 3 Tradičné biografie od narodenia po smrť dnes ustupujú do úzadia. Jeden dobre zvolený moment rozpracovaný ako hĺbková sonda s prepojením na širší kontext môže ukázať viac, ako niekoľkohodinová epopeja preletiacia po povrchu, porov. *The Darkest Hour* (2018), *Steve Jobs* (2015), *The King's Speech* (2010), *Jackie* (2016), *Oppenheimer* (2023) či z československej kinematografie *Jan Palach* (2013), *Masaryk* (2016) alebo *Havel* (2020).
- 4 Konkrétnejší biografický medailón k O. Nepelovi pozri: *Biografický lexikón Slovenska M – N*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2017, s. 712. Dostupné online: <https://dikda.snk.sk/view/uuid:8bd6a3b9-54f0-4d9c-81a8-44a7f9065aa0?page=uuid:62766477-cae3-4655-9548-cfa4cb94ec2e&fulltext=Nepela> [cit. dňa 6. 8. 2026]. Po premiére oboch filmov sa jeho osobnosti venovala zvýšená pozornosť aj v rôznych článkoch na mediálnych platformách. Za všetky napr. ŠČEPÁN, Stano. Slovenský Športovec storočia Ondrej Nepela by mal 75 rokov. Dostupné online: <https://www.olympic.sk/clanok/200126-Ondrej-Nepela> [cit. dňa 6. 8. 2026].
- 5 BACIGALOVÁ, Eva. *Nepela. Najlepší slovenský športovec 20. storočia*. Bratislava: Punkchart films s. r. o., 2025. 235 s. ISBN 978-80-975125-0-7. Predtým: BACIGALOVÁ, Eva. *Najlepší! – Ondrej Nepela – Hilda Múdra*. Trnava: Sport legal, 2017. 254 s.

ukončil strednú školu. Životným míľnikom bol preňho rok 1972/1973, keď sa po víťazstve na olympiáde v Sappore rozhodol ukončiť amatérsku kariéru v Československu a prijať ponuku svetoznámej ľadovej šou *Holiday on Ice*.

Tento moment sa stal pre režisérov zásadným pilierom, okolo ktorého vybudovali biograficky orientovanú snímku. Vo filme *Nepela* (2025) zaznamenal Gregor Valentovič rozsah jedného roka od návratu z olympiády v Sappore do výhry na majstrovstvách sveta v Bratislave v roku 1973. Červenkov film *Šampión* (2026) sa v extrémnej časovej kompresii zameria na 24 hodín Nepelovho života v momente pred majstrovstvami sveta. Prostredníctvom psychologickéj sondy a spomienkových návratov skúma a divákovi predkladá kariérne piliere a okamihy, ktoré ho ovplyvnili v závere československého pôsobenia. V oboch prípadoch však film zachytával dôležitú spoločensko-politickú a ideologickú skutočnosť danej doby – nielen na domácej pôde ČSSR, ale i v širšom dosahu sveta rozdeleného železnou oponou na dva bloky. Ľadová revue bola západná šou a z toho dôvodu pre úspešného reprezentanta socialistického štátu úplne neprijateľná až vylúčená perspektíva. Nepela sa v tomto bode svojho života ocitol medzi dvomi mlynskými kameňmi – túžbou po naplnení osobného sna v zahraničnej šou a povinnosťou reprezentácie štátu, do ktorej ho tlačila strana rozhodujúca o schválení či neschválení jeho prípadného odchodu. Šport, rovnako ako všetky ostatné stránky spoločenského, politického či voľnočasového života obyvateľov socialistickej krajiny, bol úplne pod kontrolou vedúcej politickej strany operujúcej so základným stereotypom „my“ verus „oni“, resp. s dlhoročne budovaným obrazom nepriateľa, ktorému sa výskumne venuje napr. historička Denisa Nečasová.⁶

Problematika emigrácie športovcov v období socializmu je taktiež rozpracovaným fenoménom vo vedeckom diskurze športových dejín v národnom i medzinárodnom kontexte a *Nepela* je jedným z citovaných a analyzovaných príkladov v oblasti krasokorčuľovania.⁷ V oboch filmoch možno vnímať niekoľko základných vzťahových rovín: vzťah s rodičmi, vzťah k trénerke, vzťah k priateľom a vzťah k sebe samému. Prostredníctvom nich je možné divákovi predostrieť komplexnosť konkrétnej osobnosti na pozadí spoločensko-politického usporiadania Československa v období normalizácie.

6 Problematike obrazov nepriateľa v období socializmu a ideálnej, resp. idealizovanej predstave socialistického človeka sa obsiahlo venovala česká historička Denisa Nečasová. Hoci jej dejinné vymedzenie je obsiahnuté rokmi 1948 – 1956, základné princípy žiaducich i nežiaducich charakterizácií jednotlivca či osobnostného modelu v kontexte doby boli platné i neskôr v čase normalizácie. Pozri: NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk. Československo 1948 – 1956*. Brno: Host, 2018. 271 s.; NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítelů v Československu 1948 – 1956*. Praha: NLN, 2020. 235 s. (konkr. kapitoly Koncept nepřítelů s. 19-50 a Spojené státy americké, s. 159-200).

7 Pozri: VÁLEK, Jakub. Emigrace vrcholových sportovců z bývalého Československa v letech 1948 – 1989. In *Studia sportiva*, 2014, č. 2, s. 77- 85; ROKOSKÝ, Jaroslav. Emigrace sportovců v období komunistického režimu 1948 – 1989. In KOLÁŘ, František – KALOUS, Jan. *Sport v komunistickém Československu 1948 – 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 106-163.

- a) Vzťah s rodičmi. Tak *Nepela* (2025), ako aj *Šampión* (2026) zobrazili Nepelovo rodinné zázemie relatívne verne. Vidíme jednoduchú, resp. obyčajnú rodinu v bratislavskom veľkomeste, ktorá si naň však nikdy celkom nezvykla. *Šampión* venoval o niečo viac pozornosti povolaniam rodičov (otec šofér) a zachytil aj Nepelovu staršiu sestru Utulienku (vlastným menom Lenka), ktorá sa v prvom spracovaní G. Valentoviča neobjavila. Spoločným je fakt, že rodina (s výnimkou prideleného bytu) nijak zo synovej slávy neťažila. Rodinné zázemie je zobrazené ako stabilné a podporujúce, hoci ostáva otázkou, nakoľko sa Nepela dokázal, či mohol, rodine v tom čase zverovať s názormi alebo pocitmi, ktoré prežíval. Filmové snímky ho zachytávajú vo veku, keď už na rodičov nebol výrazne odkázaný, avšak jeho biografie dokazujú, že nikdy nebol úplne zbehlým v oblasti samostatnosti a vlastnej organizácie, v čom sa celý život spoliehal na „tetu Hildu“.
- b) Vzťah k trénerke. V dôsledku úspechov, ktoré dlhoročne dosahoval, bola dvojica Nepela – Múdra (na filmovom plátne v zastúpení Josef Trojan – Zuzana Mauréry, 2025 a Adam Kubala – Jana Nagyová, 2026) vo svojej dobe ikonická. Hoci Nepela nebol človekom, ktorého možno označiť frazeologizmom „aj do koča, aj do voza“ a v mnohých základných aspektoch organizácie života tápal, v roku 1972 minimálne vedel, čo chce dosiahnuť v kariérnom smere – a reprezentačné zotrvanie v Československu k tomu nepatrilo. Valentovič aj Červenka zachytili silný, i keď v danom období turbulentný vzťah s Hildou Múdrú ako jeden z kľúčových pilierov v živote ich oboch. Subjektívne sa prikláňam k hereckému výkonu Zuzany Mauréry, ktorý bol fantastický. V osobe Hildy Múdrej však obaja režiséri zdôraznili nielen jedinečný vzťah trénera so zverencom, ale aj politický rozmer doby. Ten je o niečo konkrétnejší (možno až desivo) u Červenku, kým Valentovič viac rozpracoval osobné peripetie rebelujúceho mladého športovca hľadajúceho únik pod tlakom očakávaní z majstrovstiev.

V *Šampiónovi* divák priamo vidí stranícku taktiku vydierania, zastrašovania, nátlaku aj odpočívania s cieľom kontrolovať a podriaďovať si nielen konanie, ale aj myslenie, osobné presvedčenie či ambície ľudí. Kontakt až konfrontácia so straníckymi predstaviteľmi je tu výrazne ostrejší (návštevy pracovníkov ŠtB doma, zastrašovanie rodinných príslušníkov, nátlak v osobnom aj pracovnom živote). Hilda Múdra a jej rodina pôsobili v pozícii takmer nárazníkovej zóny a samotný Nepela pociťoval skôr tlak zo strany trénerky, ako politickej strany. Hoci, samozrejme, podmienky účasti na majstrovstvách vnímal ako prejav vydierania zo strany režimu, ktorý nimi (a výhrou) podmienil možný odchod z ČSSR. Napriek vzťahovo napätému obdobiu rokov 1972/73 však nemožno povedať, že Nepela Hildu Múdrú neuznával, či ju nemal rád. Tieto mesiace jeho celoživotný vzťah k nej – založený na láske, úcte a rešpekte – nijako neovplyvnili.

V danom kontexte je nutné poznamenať, že Nepelovým cieľom bolo opustiť krajinu legálne. Na to potreboval súhlas strany, ktorá prirodzene nechcela stratiť svetovo uznávaného reprezentanta. Tak ako dnes, i vtedy boli športové úspechy vynikajúcou reklamou. Na druhej strane, emigrácia vrcholových športovcov z ČSSR nebola nijakou výnimkou, ako na to poukázali už Válek a Rokoský.⁸

8 VÁLEK, Jakub. Emigrace vrcholových sportovců z bývalého Československa v letech 1948 – 1989. In *Studia sportiva*, 2014, č. 2, s. 77-85; ROKOSKÝ, Jaroslav. Emigrace sportovců

Dôvodov bolo hneď niekoľko. Idealistické, ideologické a etické hodnoty a preferencie jednotlivca uvedomujúceho si represívnosť domácich podmienok sa orientovali primárne na osobné, morálne a etické stránky. Nechýbal ani materialistický rozmer. Športovci, cestujúci po súťažiach a sústreďeniach v západných krajinách, vnímali rozdiel oproti domácomu prostrediu a uvedomovali si lepšie materiálne podmienky, slobodu, životný štandard i ďalšie možnosti, ktoré svojmu obyvateľstvu ponúkali krajiny mimo východného bloku. Nepela však nechcel emigrovať, čím by si znemožnil akýkoľvek eventuality návrat do vlasti, resp. kontakt s rodinou a priateľmi.⁹

- c) Vzťah k priateľom. Bacigalová vo svojej monografii zdôrazňuje Nepelu po kariérnej a profesionálnej stránke ako dokonalého korčuliara, človeka s mimoriadnou disciplínou, húževnatosťou a zodpovednosťou, čo zodpovedá jeho profilu športovca. Jeho jazdy boli až strojovo presné. Exceloval v povinných cvikoch, ktorým sa v tom čase prikladala veľká dôležitosť a boli vysoko hodnotené. Napriek tomu išlo o mladého človeka, ktorý si popri intenzívnej športovej kariére vybudoval blízky okruh priateľov (najmä z vysokoškolského prostredia z umeleckej fakulty), s ktorými ostal v kontakte aj po odchode z ČSSR. Valentovič aj Červenka zachytávajú tieto momenty mladíckej zábavy a uvoľnenia v náročnom období pred majstrovstvami sveta, nakoľko išlo o dôležité aspekty Nepelovho súkromného života. Silným faktorom bola smrť blízkej priateľky a krasokorčuliarky Hany Maškovej, ku ktorej obaja režiséri pristúpili trochu odlišne. Valentovič staval na vzájomnej podpore a sile ich vzťahu, dôvere a podpore, ktorú Nepela od Maškovej čerpal v čase, keď musel ostať v Československu a ona už jazdila v Holiday on Ice. Po jej tragickej smrti počas autonehody vo Francúzsku režisér vytvoril nové vzťahové piliere v osobe kamarátky Gabiky, do ktorej Nepela pretavil svoje osobné a do istej miery intímne túžby zdieľané predtým s Maškovou (s prihliadnutím na Nepelove sexuálne preferencie nešlo o telesnú intimitu). Červenka tento kľúčový vzťah v živote československého krasokorčuliara poňal inak. V úvode filmu zobrazuje Nepelov prílet zo Sappora, odkiaľ cestoval priamo na pohreb Hany Maškovej a snímka sa zaoberá skôr dozvukmi

v období komunistického režimu 1948 – 1989. In KOLÁŘ, František – KALOUS, Jan. *Sport v komunistickém Československu 1948 – 1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 106-163.

- 9 Väčšina osôb odchádzajúcich do zahraničia v 70. – 80. rokoch nebola politicky prenasledovaná, ale jednoducho si uvedomovala nedostatky socializmu a túžila po lepších životných podmienkach. Kým v právnych krajinách ide o úplne prirodzený postup, socializmus spravil z emigrácie vysoko politickú otázku. V prípade nelegálnej emigrácie mohli československé úrady pristúpiť k odsúdeniu jednotlivca v neprítomnosti, z ktorého vyplývali tresty odňatia slobody (nevymáhateľné v neprítomnosti) či prepadnutia majetku. Zákon o prečinoch (kam spadala aj emigrácia) platný od 1. januára 1970 umožňoval podľa paragrafu 5, písmeno d) tresty formou pokuty 5 000 Kčs, nápravné opatrenia či vyššie uvedené väzenie pre človeka, ktorý získal povolenie k vycestovaniu poskytnutím nepravdivých údajov alebo nedodrжал lehoty stanovené pre vycestovanie do zahraničia. Podľa: RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socializmu 1945 – 1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 276-281.

jej smrti, jej prijatím a spracovaním, s ktorými sa musel vyrovnáť v náročnom období reprezentačného tlaku.

- d) Vzťah Ondreja Nepelu k sebe samému bol do určitej miery rozpoltený, čo sa, pochopiteľne, prejavilo na filmovom plátne. Téma inakosti, resp. príslušnosť k LGBTI+ komunite nebola za bývalého režimu iba zamlčovaná, ale tiež stigmatizovaná a kriminalizovaná.¹⁰ Oba režiséri pristúpili k tomuto aspektu Nepelovej osobnosti svojím spôsobom, avšak citlivo, nakoľko cieľom nebolo rozvinúť pikantnosti zo súkromia, ale zobraziť niečo, čo bolo zdrojom jeho osobného pocitu neslobody a tlaku v represívnom režime. Nepelova homosexualita, ktorú v tom čase objavoval, resp. ju vnútorne spracoval, ale nemohol otvorene prejsť (ani pred najbližšími priateľmi) bola jedným z filozofických i psychologických pilierov jeho príbehu. V oboch filmoch je prítomný objekt Nepelovho romantického záujmu, či už v podobe súpera, kanadského krasokorčuliara Tollera Cranstona (*Nepela*, 2025) alebo kamaráta/partnera Mateja (*Šampión*, 2026). V oboch prípadoch ide o filmovú fikciu, keďže Nepela informácie o svojom živote nikdy nezdieľal. U Červenku je citelnejšie uvedenie si tejto vnútornej rozpoltenosti či odlišnosti zo strany trénerky Hildy Múdrej, ktorá sa Nepelu snažila všemožne chrániť. Na druhej strane Valentovič vytvoril tzv. bezpečný priestor v osobe Hany Maškovej, s ktorou Nepela daný aspekt svojej osobnosti zdieľal a pri ktorej cítil podporu i pochopenie. Nakoľko film *Nepela* považujem za umeleckejšie spracovaný, dal priechod žiare reflektorov v pražskom gay klube, ako aj intímnej predstavivosti hlavného protagonistu pri zobrazení finálnej scény krasokorčuliarskej jazdy na majstrovstvách sveta. Práve tento moment zachytáva Gregor Valentovič ako zaujímavú metaforu režimu samotného – čo mohlo byť a aká bola realita. V kontexte vyššie uvedeného vzťahu Ondreja Nepelu k sebe samému však platí, že oba filmy prezentujú jeho vnútorný boj s pocitom osamelosti, inakosti a izolácie v socialistickom Československu a jeho represívnej spoločnosti.

Záver oboch filmových diel ukazuje úspešné ukončenie amatérskej kariéry krasokorčuliara završené zlatou medailou na majstrovstvách sveta v Bratislave v roku 1973. Splnil podmienky strany a bolo mu umožnené vycestovať. V západnej revue Holiday on Ice pôsobil 13 rokov a do ČSSR sa vracal iba ojedinele počas dovolenky, aby sa stretol s rodinou a priateľmi. Je na mieste poznamenať, že človeku, ktorý bol dlhoročným úspešným reprezentantom a neskôr vyhláseným za najlepšieho športovca 20. storočia, domáca krajina zabuchla dvere. Zmizol z verejného priestoru, médiá o ňom nepísali, v televízii sa o ňom nehovorilo. Najpopulárnejšia ľadová revue, ktorá putovala po celom svete v Československu nikdy nevystúpila. Krátkometrážny film Juraja Jakubiska o vynikajúcom domácom reprezentantovi Ondrejovi Nepelovi skončil v trezore.

10 Túto problematiku (nielen, ale aj) v kontexte obdobia socializmu zachytila reportáž Mareka Hudeca. Pozri: HUDEC, Marek. *Spúšť. Príbehy o láske a nenávisti*. Bratislava: Absynt, 2024. 269 s. Viac dostupného materiálu uvádza autor v zozname bibliografických odkazov v závere knihy.

Nie je možné jednoznačne konštatovať vyššiu či nižšiu kvalitatívnu úroveň oboch filmov a už vôbec nie sústredene zdôrazňovať historické nepresnosti či využitie umeleckej licencie. Avšak považujem za zaujímavý fakt vznik dvoch tematicky rovnakých filmov o významnej osobnosti československých dejín, čo umožnilo tento komparatívny náhľad. Myslím, že oba filmy môžeme zaradiť k výborným snímkam rekonštruujúcim život a spoločensko-politické podmienky socialistickej éry.

Patricia Molnárová